

Het mosterdzaad

Net als de eerste gelijkenis is ook de gelijkenis van het mosterdzaad te vinden in alle synoptische evangeliën (Matt. 13:31 en 32; Mark. 4:30-32 en Luk. 13:18 en 19). De Here Jezus vertelde de menigten het volgende verhaal: "Het koninkrijk der hemelen is gelijk aan een mosterdzaad, dat een mens nam en in zijn akker zaaide; het is wel kleiner dan alle zaden, maar als het is opgegroeid, is het groter dan de groenten en wordt een boom, zodat de vogels van de hemel in zijn takken komen nestelen" (Matt. 13:31 en 32).

De gangbare uitleg van de gelijkenis is te vinden in de kanttekeningen van de Statenvertaling: het Woord van Christus zou aanvankelijk worden veracht, maar zich enorm uitbreiden en een wereldwijde omvang krijgen. Vanuit een klein begin zou het christendom zich ontwikkelen tot de belangrijkste wereldgodsdienst. Op grond van het Markusevangelie kan men tot deze uitleg komen, maar gezien het tekstverband in de evangeliën van Mattheüs en Lukas kan men zich afvragen of de verklaring van de Statenvertalers wel volledig is.

Het kleinste zaad

De gelijkenis van het mosterdzaad bevat minstens zeven symbolen: een mosterdzaad, een mens, zijn akker, de groenten, een boom, zijn takken en de vogels van de hemel. Aangezien Jezus de gelijkenis niet heeft verklaard, moeten we uit het tekstverband afleiden wat de betekenis van deze beeldspraak is. Kort tevoren had de Here tegen Zijn leerlingen gezegd: "U dan, hoort de gelijkenis van de zaaier: Als iemand *het Woord van het koninkrijk* hoort en het niet verstaat, komt de boze en rooft weg wat in zijn hart was *gezaaid*: dit is hij die bij de weg is *gezaaid*" (Matt. 13:18 en 19).

"Zaad" is blijkbaar een beeld van "het Woord van het koninkrijk". Over de gelijkenis van het onkruid tussen de tarwe merkte de Heer op: "Het goede zaad, dat zijn de zonen van het koninkrijk" (Matt. 13:38). Deze duiding is zoals we gezien hebben niet in tegenspraak met de voorafgaande, want "zonen van het koninkrijk" worden verwekt door het Woord van God. In de uitleg van de gelijkenis van de zaaier vereenzelvigde de Here Jezus het zaad zowel met "het Woord van het koninkrijk" (vs. 19) als met de persoon die uit dat zaad opschiet, Hij zegt immers:

- "dit is hij die bij de weg is gezaaid" (vs. 19);
- "Hij nu die op de rotsachtige bodem is gezaaid ..." (vs. 20);
- "Hij nu die tussen de dorens is gezaaid ..." (vs. 22) en
- "Hij nu die in goede aarde is gezaaid ..." (vs. 23).

Voor zover het de zaden van de tuinkruiden aangaat, is het (zwarte) mosterdzaad het *kleinste* (vs. 32). Wanneer het publiek van de Here Jezus met de aanhang van andere godsdienstige stromingen werd vergeleken, bijvoorbeeld de achterban van de farizeeën, de sadduceeën of de Essenen, dan was het maar een "*kleine kudde*" (Luk. 12:32) die bovendien bestond uit onaanzienlijke mensen. Hoewel er grote menigten naar de Heer kwamen luisteren, had Hij maar weinig standvastige volgelingen. De Statenvertalers hadden het wat dit betreft bij het rechte eind.

Een mens en zijn akker

De handelende persoon in de gelijkenis is "een mens" - maar niet de eerste de beste mens, want de later genoemde "akker" is niet het eigendom van iedereen. In verband met de gelijkenis van het onkruid zou de Here later nog opmerken: "Hij, Die het goede zaad zaait, is de Zoon des mensen" (Matt. 13:37). We mogen daarom veronderstellen, dat ook in de gelijkenis van het mosterdzaad de zaaierende landeigenaar de Zoon des mensen is. In verband met de gelijkenis van het onkruid zei Hij bovendien: "De akker is de wereld" (Matt. 13:38). De wereld is *Zijn* akker, want als Mensenzoon is Hij bestemd om te heersen over "alle volken, natiën en talen" (Dan. 7:13 en 14).

Groenten

Het woord "groenten" (Grieks: *lachanoon*) komt buiten de gelijkenis van het mosterdzaad slechts in twee andere Bijbelteksten voor. De farizeeën onderwezen hun leerlingen dat die zelfs van de groenten in hun tuin tienden behoorden te geven (Luk. 11:42). En de apostel Paulus merkt op dat wie gewetensbezwaren heeft tegen de consumptie van vlees, omdat runderen in afgodstempels worden geslacht, kan besluiten om voortaan alleen nog maar groenten te eten (Rom. 14:2). Met het symbool van de 'groenten' bedoelde de Here Jezus: cultuurgewassen op de "akker" die uit ander zaad zijn opgeschoten. Niet het joods-christelijke mosterdzaad, maar de kiemen van andere godsdiensten of ideologieën.

Een boom

Bij een boom die zo groot wordt dat "de vogels van de hemel in zijn takken komen nestelen", zullen Joodse hoorders hebben gedacht aan een droom van koning Nebukadnezar, die door de profeet Daniël als volgt is verklaard: "De boom die jij gezien hebt, die groot en sterk was, welks hoogte tot de hemel reikte en die over de gehele aarde te zien was, welks loof schoon en welks vrucht zo overvloedig was, dat hij voedsel bood voor allen, onder welke het gedierte des velds huisde en *in welks takken het gevogelte des hemels nestelde* - dat zijt gij, o koning, die groot en sterk zijt geworden, wiens grootheid zo is toegenomen, dat zij tot aan de hemel reikt, en wiens heerschappij zich uitstrekt tot aan het einde der aarde" (Dan. 4:20-22).

In de Bijbelse profetie zijn reusachtige bomen een beeld van vooraanstaande leiders of machtige koningen met hun rijken (vgl. Ezech. 31; Dan. 4 en Matt. 3:7-12). Een 'boom' is het symbool van aardse grootheid, aanzien in de wereld en beschuttende macht.

Het is opvallend dat de Here slechts één zinnetje uit de droom van Nebukadnezar aanhaalt. Hij zegt niet, dat de 'mosterdboom' zó hoog wordt dat hij over de hele aarde te zien is. Ook vertelt Hij niet dat de boom mooie bladeren heeft en overvloedig vrucht draagt, zodat hij voedsel geeft aan allen en de dieren onder hem een schuilplaats zoeken. Indien Hij had willen onderwijzen dat Zijn Woord de hele aarde zou vervullen en het wereldgebeuren positief zou gaan beïnvloeden, dan waren zulke citaten goed van pas gekomen. Maar Jezus zwijgt erover. Hij vermeldt alleen de vogels van de hemel, die in de takken van de "mosterdboom" komen nestelen (Matt. 13:32). Aan dat symbool uit de gelijkenis moeten we bijzondere aandacht schenken.

Vogels van de hemel

Het beeld van de vogels wordt doorgaans positief opgevat. Maar boeren en tuinders hebben aan vogels juist een grote hekel. Ze plaatsen verschrikkers op hun land en hangen een net over hun aardbeien, omdat ze vogels willen weren. Zulke dieren eten immers het zaad op en ze vergrijpen zich aan de oogst, zodat er minder overblijft voor de boer.

Ook aan het vogelsymbool in de gelijkenis moeten we een *negatieve* betekenis hechten. Niet alleen omdat boeren nu eenmaal een hekel aan vogels hebben (natuurminnende boeren niet uitgezonderd), maar vooral om wat de Heer kort tevoren had gezegd. In de gelijkenis van de zaaier kwamen er "vogels" en aten het zaad langs de weg op (Matt. 13:4). Van dat aspect van de gelijkenis had Hij de volgende uitleg gegeven: "Als iemand het Woord van het koninkrijk hoort en het niet verstaat, komt de boze en roofst de weg wat in zijn hart was gezaaid; dit is hij die bij de weg is gezaaid" (vs. 19).

Vogels zijn een beeld van de trawanten van de boze.¹ {1 Op de negatieve betekenis van het vogelsymbool is o.a. gewezen door G. Campbell Morgan, *The Parables of Christ: Parables and Metaphors of our Lord*, Old Tappan, NJ: Fleming H. Revell Co., 1943, blz. 47 e.v.; C. Larkin, *Dispensational Truth*, Glenside PA: Clarence Larkin Estate, 1918, blz. 89; G.J. Pauptit, *a.w.*, blz. 307 en 346; J.D. Pentecost, *Things to Come*, Grand Rapids MI: Zondervan, 1979, blz. 147; A.W. Pink, *The Prophetic Parables of Matthew 13*, ad loc. Aasetende vogels werden in Israël beschouwd als onreine dieren (Gen. 15:11 en Deut. 28:26) en als een symbool van kwade machten (Openb. 18:2).} Dat zulke handlangers zich in de joods-christelijke wereld zouden gaan nestelen¹ {1 Het werkwoord *kataskeuon* betekent eigenlijk niet: "hun nest maken", maar letterlijk 'hun tent opslaan'. De vogels

zouden in de takken van de mosterdboom gaan *wonen*.) en daar invloed zouden gaan uitoefenen, is voorzeggd door de apostelen Paulus (Hand. 20:29 en 30; 2 Kor. 11:1-15; Gal. 2:4; Kol. 2:8 en 1 Tim. 4:1-3), Petrus (2 Pet. 2:1-3), Johannes (1 Joh. 2:18 en 19; 4:1-3; 2 Joh. 7-11 en 3 Joh. 9 en 10) en Judas (Jud. 4).

De uitleg die de Statenvertalers van de gelijkenis hebben gegeven, is dus niet onjuist maar wel onvolledig. Zij zagen over het hoofd dat vogels op een akker ongewenste gasten zijn. En dat Jezus over die "vogels" opmerkt, dat het handlangers zijn van de boze.

In de richting van een uitleg

Het koninkrijk der hemelen dat vanaf de dagen van Johannes nabij was gekomen (Matt. 3:1 en 2) en in het optreden van de Here Jezus gestalte had gekregen (Matt. 12:28) begon als een mosterdzaad. Niet aan de grote menigte, maar aan een klein groepje van onaanzienlijke mensen werd het "gegeven om de verborgenheden van het koninkrijk der hemelen te kennen" (Matt. 13:11). Alleen hun ogen zagen en hun oren hoorden (vs. 16). Het zaad van zwarte mosterd is kleiner dan dat van andere tuinkruiden, maar het kan uitgroeien tot een grote plant. Zo zou het Woord van Christus gaan groeien vanuit een klein begin. Uit het onderwijs en het geloofsvertrouwen van één 'onbetekenende' Rabbi uit een onaanzienlijk dorpje in een uithoek van het Romeinse rijk, een Rabbi Die werd vermoord door Zijn volksgenoten en Die door al Zijn discipelen in de steek werd gelaten (Matt. 26:56).

De boodschap van die Rabbi zou een ongekend grote invloed krijgen. De plant die uit dat kleine zaad zou opschieten, zou in de akker (beeld van de wereld) groter worden dan de (overige) groenten. Zelfs in de huidige fase van Gods plan ná de voorlopige terzijdezetting van Israël zou de joods-christelijke traditie een groter deel van de mensheid gaan beïnvloeden dan de andere wereldgodsdiensten of ideologieën. Wie het schamele begin zag, had dit nooit verwacht.

Dat de mosterdplant zou groeien was op grond van het leven dat God in dit zaad heeft gelegd wel te verwachten. Maar dat het een *boom* zou worden, een meerjarig houtgewas met takken, is met de aard van deze plantensoort in strijd. En dat er *vogels* in zouden nestelen, moet op grond van het tekstverband negatief worden opgevat. Ook in de huidige - voor het oog van de profeten verborgen - tijd zouden handlangers van de boze zich in de joods-christelijke traditie gaan nestelen. Zij zouden het Woord van Christus wegroven en het door leugens en halve waarheden vervangen, om de mensheid te bedriegen en de plannen van God te dwarsbomen.

Menselijke activiteit zou in velerlei opzicht in de plaats komen van het werk van God. Nadat men in de Geest was begonnen, wilde men volmaakt worden in het vlees (Gal. 3:3). Werken van wet vervingen in toenemende mate de prediking van geloof (Gal. 3:5; 1 Tim. 1:7-11 en 2 Kor. 11:1-15). Rituelen en godsdienstige kalenders kwamen in de plaats van de dagelijkse vrede die God geeft. Men begon te streven naar beknotting van de persoonlijke vrijheid en naar organisatie van plaatselijke gemeenten in steeds grotere regionale, nationale en wereldomspannende verbanden. Waarbij er een klasse van 'geestelijken' ontstond die zich met leerstellige, ethische en bestuurlijke zaken ging bezighouden, terwijl de eenvoudige 'leken' zich met zulke zaken niet meer mochten bemoeien. Al deze menselijke inspanningen en organisatiepogingen hadden groot succes. Ze leidden tot een groeiende aanhang van het christendom en tot toenemende invloed van de christelijke leiders. Maar ook het christendom werd hierdoor een broedplaats van onreine geesten. Zoals dat eerder was gebeurd met de groeiende wereldmacht Assur en met het snelgroeiende wereldrijk van koning Nebukadnezar: "Zie, Assur was een ceder op de Libanon, schoon van takken, met schaduwrijk loof, hoog van stam; zijn top reikte tot de wolken (...) *In zijn twijgen nestelde al het gevogelte des hemels*, onder zijn takken wierp al het gedierte des velds zijn jongen, in zijn schaduw woonden alle grote volken" (Ezech. 31:3 en 6) en: "De boom die gij gezien hebt, die groot en sterk was, welks hoogte tot de hemel reikte en die over de gehele aarde te zien was, welks loof schoon en welks vrucht zo overvloedig was, dat hij voedsel bood voor allen, onder welke het gedierte des velds huisde en *in welks takken het gevogelte des hemels nestelde* - dat zijt gij, o koning, die groot en sterk zijt geworden, wiens grootheid zo is toegenomen, dat zij tot aan de hemel reikt, en wiens heerschappij zich uitstrekt tot aan het einde der aarde" (Dan. 4:20-22).

Uit het schamele mosterdzaad zou een boom ontstaan die hoger werd dan alle andere gewassen op Gods akker. Het gewas zou ontaarden. Vogels van de hemel zouden er gaan nestelen. Bij oppervlakkige beschouwing is de "mosterdboom" iets geweldigs. Maar het Goddelijke en het demonische zijn er op een geraffineerde manier vermengd. In plaats van "vreemdelingen en bijwoners" zouden de volgelingen van de Here Jezus aanzienlijken en machthebbers worden. Jammer genoeg hebben vooraanstaande schapen zich hierbij dikwijls ontpopt als bloeddorstige wolven.

Het lot van de boom

Met alle ontzagwekkende 'bomen' die in het Oude Testament worden vermeld - houtgewassen waarin de vogels nestelden - is het slecht afgelopen. De profeten Ezechiël en Daniël laten zien waarom dit het geval is: "Daarom, zo zegt de Here HERE, *omdat* hij hoog van stam geworden was en zijn top tot in de wolken had gestoken, en *omdat* zijn hart zich verhovaardigd had op zijn hoogte, daarom gaf Ik hem over (...) Vreemden, de gewelddadigste der volken, velden hem en deden hem neerstorten (...) *opdat* geen boom aan het water zich meer verhovaardige op zijn hoogte of zijn top tot in de wolken steke, en *opdat* de waterdrinkers in hun trots zich niet verbeelden in eigen kracht te kunnen staan. Want zij zijn allen aan de dood overgegeven, om naar de onderwereld te gaan, te midden der mensenkinderen, naar hen die in de groeve zijn neergedaald" (Ezech. 31:10, 12 en 14). En: "Ik zag in de gezichten die mij op mijn legerstede voor ogen kwamen, en zie, een wachter, een heilige, daalde uit de hemel neer: hij riep luide en sprak aldus: Houwt de boom om en kapt zijn takken, stroopt zijn loof af en verstrooit zijn vruchten (...) *opdat* de levenden mogen weten, dat de Allerhoogste macht heeft over het koningschap der mensen en dat geeft aan wie Hij wil, ja, zelfs de nederigste onder de mensen daarin aanstelt" (Dan. 4:13-14a en 17b).

De 'normale' ontwikkeling van het mosterdzaad zou zijn geweest: een groei in nederigheid, zachtmoedigheid en dienstbetoon, in navolging van de Messias Die niet kwam om gediend te worden, maar om te dienen (Matt. 20:28). Jezus heeft immers tegen Zijn discipelen gezegd: "Wie onder u groot wil worden, zal uw dienstknecht zijn, en wie onder u de eerste wil zijn, zal uw slaaf zijn" (Matt. 20:26 en 27). En: "Neemt Mijn juk op u en leert van Mij, want Ik ben zachtmoedig en nederig van hart" (Matt. 11:29).

Wanneer het tijdstip voor de oogst aanbreekt en de "mens" bij de "voleinding van de eeuw" zijn akker komt bezien, zal er uit het mosterdzaad een geweldige boom opgeschoten blijken te zijn. De joods-christelijke traditie zal het ideaal van een wereldomspannend rijk van vrede en voorspoed vrijwel verwezenlijkt lijken te hebben. Men zal dit niet toeschrijven aan Gods hulp en almacht, maar aan de inspanningen van goedwillende onderdanen en aan de wijsheid van hun politieke en geestelijke leiders. Omdat men op menselijke kracht en wijsheid roemt, zal de mosterdboom worden omgehakt, net zoals dat ooit met de Assyrische en Babylonische bomen is gebeurd (vgl. Daniël 4:30-33).

"Want u weet zelf nauwkeurig dat de dag van de Heer komt als een dief in de nacht. Wanneer zij zullen zeggen: Vrede en veiligheid, dan zal een plotseling verderf over hen komen zoals de barensood over een zwangere, en zij zullen geenszins ontkomen" (1 Thess. 5:2 en 3). Wanneer het koninkrijk der hemelen uiteindelijk verschijnt, zal ieder surrogaat moeten wijken. "De bijl ligt al aan de wortel van de bomen. Elke boom die geen goede vrucht voortbrengt, wordt omgehakt en in het vuur geworpen" (Matt. 3:10).

De "nederigste onder de mensen" (Dan. 4:17) zal als koning worden aangesteld. Omdat Hij Zichzelf heeft vernederd en gehoorzaam is geworden tot de dood, ja, tot de kruisdood, heeft God Hem uitermate verhoogd en Hem de Naam geschonken Die boven alle naam is (Fil. 2:8 en 9). We mogen Gods Zoon uit de hemelen verwachten, Die Hij heeft opgewekt uit de doden (1 Thess. 1:9 en 10). Aan alle aardse macht zal dan een einde komen en alleen de HERE zal op die dag zijn verheven (Jes. 2:10-22).